

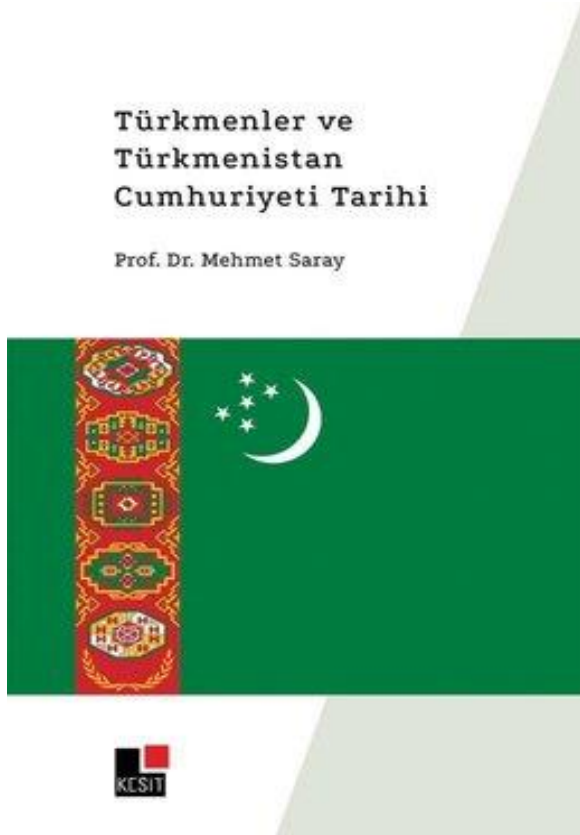
IJVUTS: CİLT / VOLUME 5, SAYI / ISSUE 9, S. / P. 89 – 93.

TÜRKMENLER VE TÜRKMENİSTAN CUMHURİYETİ TARİHİ

Saray, Mehmet (2022). Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi, İstanbul: Kesit Yayınları, 551 s., ISBN 978-625-7698-75-7.

Tuğçe Burcu DEMİR¹

Türk Cumhuriyetlerinin en güneyinde ve Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında bulunan bugünkü Türkmenistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türkmenlerin tarihi çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı Selçuklu Türkmenlerinin bir kısmı Anadolu, Suriye ve Irak bölgelerine göç eder. Göç etmeyip kalan Türkmenler ise Horasan, Mâverâünnehir, Mangışlak ve Türkmenistan'a yerleşerek hüküm sürmüşlerdir. Göç etmeyip kalanlar bugünkü Türkmenistan Türklerinin atalarıdır. Türkistan bölgesi İpek ve Kürk Yolu ticaretlerine sahip olduğundan bölge üzerinde tarih boyunca birçok devlet kurulmuştur ve bölgeye hâkim

¹ Bilim Uzmanı, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, E-posta: tugceburcudemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6053-8035.

olmak isteyen devletler arasında her zaman bir mücadele olmuştur. Türkmenistan bölgesinde 13. ve 14. yüzyılda ise önce Moğol daha sonra Timurluların hâkimiyeti söz konusudur. Mangışlak bölgesinde yaşayan Türkmenler ise 17. yüzyıl ortalarına kadar bağımsız bir şekilde yaşamışlardır. Uzun bir süre Hive Hanlığı ve İran ile mücadele eden Türkmenler 1873 yılından sonra da Ruslar ile mücadeleye başlamışlardır. Ruslara karşı verdikleri mücadele sonucunda 1884 yılında Rus egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. 19. ve 20. yüzyıllarda ayaklansalar da bağımsız olamamışlar ve 1917 yılında Sovyetler Birliği egemenliği altına girmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda Türkmenler de bağımsız olur. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda Türkmenistan Parlamentosu 27 Ekim 1991 yılında bağımsız Türkmenistan Cumhuriyeti'ni kurmuştur.

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eser Prof. Dr. Mehmet Saray'ın çalışmasıdır. Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi hakkında çeşitli sayılarda eserler yazılmıştır. Saray tarafından yazılan bu eser Türkmenleri siyasi, sosyal, tarihî, ekonomik, kültürel vb. açılardan nesnel bir şekilde ele alan Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi hakkında yazılmış en son ve en kapsamlı çalışmadır.

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eser 26 ana bölüm ve alt bölümlerden, dizin ve Prof. Dr. Mehmet Saray'ın Özgeçmişi başlıklarından oluşmaktadır:

I- Önsöz

II- Türkmenistan (12-16. Ss.)

III- Türklerin Tarihi Hakkında Özet Bilgi (16-23. Ss.)

IV- Türklerin Dünya Medeniyetine Katkıları (23-31. Ss.)

V- Türkmenlerin Dışında Diğer Türk Boylarının Kurduğu Devletler (31-51. Ss.)

VI- Oğuzlar- Türkmenler (51-54. Ss.)

VII- Oğuzların Kurduğu Devletler (54-56. Ss.)

VIII- Rus İşgalinden Önce Tarihi Türkmen Yurdu ve Türkmen Boyları (56-73. Ss.)

IX- Başlangıçtan XIX. Asıra Kadar Türkmenlerin Tarihi (73-87. Ss.)

X-Türkmen Halkının İstiklal İçin Verdiği Mücadele (1800-1860) (88-115. Ss.)

XI- Türkmenlerin Kısa Süren İstiklâli (1860-1869) (115-127. Ss.)

XII- Türkmenlerin Rus İlerleyişini Durdurma Mücadelesi (128-166. Ss.)

- XIII- Rusların Türkmenistan'da İlerlemesine İngiltere'nin Gösterdiği Tepki (166-184. Ss.)
- XIV- Türkmenlerin İstiklallerini Korumak İçin yaptıkları Temaslar ve Toplantılar (184-201. Ss.)
- XV- 1879'daki İlk Rus Hücumuna Karşı Türkmenlerin Kendilerini Göktepe'de Başarıyla Müdafaa Etmeleri (202-227. Ss.)
- XVI- Rusların Göktepe'den Geri Çekilmelerini Türkmenlerin, Rusların ve İngilizlerin Değerlendirmesi (227-234. Ss.)
- XVII- 1800-1881'de Yapılan İkinci Rus Saldırısı ile Göktepe'deki Türkmen Müdafaaasının Çöküşü ve Rus Katliamı (235-268. Ss.)
- XVIII- Rusların Baskı ve Entrika ile Türkmenistan'ın Tamamına Hakim Olmaları (268-285. Ss.)
- XIX- Türkmen Halkının Sosyo-Ekonomik, Kültürel ve Siyasi Yapısı (285-317. Ss.)
- XX- Türkmenistan'da Rus İdaresi (318-323. Ss.)
- XXI- Türkmenistan'da Sovyet Yönetimi (324-345. Ss.)
- XXII- İstiklale Giden Yol (345-347. Ss.)
- XXIII- Müstakil Türkmenistan Cumhuriyeti (347-374. Ss.)
- XXIV- Sonuç (375 s.)
- XXV- Protokoller-Anlaşmalar (376-500. Ss.)
- XXVI Bibliyografya (501-530. Ss.)
- Dizin (531-536. Ss.)
- Prof. Dr. Mehmet Saray'ın Özgeçmişi (537-551. Ss.)

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eserin I, II, III, IV. bölümlerinde Türkmenistan'ın coğrafi, ekonomik, kültürel (12-15. sayfalar) durumu; Türk adı, Türklerin anayurtları, Türkmenlerin tarihine (16-21. sayfalar) ve Türklerin töre anlayışları, atı ehlileştirme durumları ve demiri işlemelerine (23-31. sayfalar) değinilmiştir.

Eserin V, VI, VII, VIII, IX. bölümlerinde ise Türk tarihi, Türklerin yurdu ve yayıldığı bölgeler, Türkler tarafından kurulan devletler bu devletlerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri ve İslam dinine girişleri (31-51. sayfalar); Oğuz adı ve anlamı, Oğuzlar tarafından kurulan

devletler (51-56. sayfalar) ve Türkmenlerin yaşadığı bölge, Türkmen boyları ve kısa bir şekilde Türkmen tarihi (56-87. sayfalar) hakkında bilgiler verilmiştir.

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eserin X, XI, XII, XIII, XIV. bölümlerinde 19. yüzyılın ilk yarısında Türkmenlerin bağımsız olmak için verdiği mücadeleler ve Türkmenler üzerine kurulmak istenilen Rus, İngiliz ve İran hâkimiyetlerine (88-115. sayfalar); Türkmenlerin çok kısa süre (1860-1869) bağımsız olmaları fakat bu süre zarfında boyların isyanları, hanlıkların ve diğer devletlerin yaptığı baskılara (115-127. sayfalar); Rusların Türkmenistan'ı işgali (128-166. sayfalar); bu işgale karşı İngilizlerin uyguladığı politikalara (166-184. sayfalar) ve Türkmenlerin verdiği mücadelelere (184-201. sayfalar) değinilmiştir.

Eserin XV, XVI, XVII, XVIII. bölümlerinde ise 1879 yılında Rus hücumuna karşı Türkmenlerin mücadelesi (202-227. sayfalar); Rusların geri çekilmesi sonucunda dengeleri sağlamak için yapılan değerlendirmeler (227-234. sayfalar); 19. yüzyılın son yarısında Rusların yaptığı saldırılar ve katliamlar (235-268. sayfalar) ve Rusların Türkmenistan'a hâkim (268-285. sayfalar) olmaları hakkında bilgiler kanıtlarla birlikte yazar tarafından ifade edilmiştir.

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eserin XIX, XX, XXI, XXII, XXIII. bölümlerinde Türkmenlerin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi durumları (285-317. sayfalar); Rusların Türkmenistan'da yaptığı reformlar ve Türkmenlerin ayaklanmaları (318-323. sayfalar); Sovyet yönetimiyle birlikte Türkmenistan'da yapılan siyasi, sosyal, kültürel alanda sovyetleştirme politikaları (324-344. sayfalar); Sovyetlerin politikası sonucu Türkmenistan'ın bağımsızlığı (345-347. sayfalar) ve Türkmenistan Cumhuriyeti'nin kuruluşu, devletin ekonomi politikaları, dış politikası ve Türkiye ile olan ilişkileri (347-374. sayfalar) hakkında bilgiler verilmiştir.

Eserin XXIV, XXV, XXVI, Dizin ve Prof. Dr. Mehmet Saray'ın Özgeçmişi bölümlerinde ise yazar tarafından yapılan kısa bir değerlendirme (374); Türkiye Cumhuriyeti ve Türkmenistan arasında yapılan anlaşmalar ve protokoller hem İngilizce hem Türkçe olarak (376-500. sayfalar); eserde kullanılan kaynakçalar (501-530. sayfalar); dizin (531-536. sayfalar) ve eserin yazarı Prof. Dr. Mehmet Saray'ın öz geçmişi (537-551. sayfalar) yer almaktadır.

Değerlendirme

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi adlı eser yazar tarafından *Türkmenistan'ın istiklalinin 31. yıl dönümüne* ithaf edilerek kaleme alınmıştır. Yazar bu çalışmada tarihi seyir içerisinde kronolojik bir şekilde Türkmenler ile ilgili olan tarihi, siyasi, sosyal, ekonomik ve

kültürel olayları ifade etmiştir. Kitap içerisinde yazılan dönemlerin siyasi, sosyal, kültürel atmosferi nesnel ve belgeler eşliğinde okuyucuya gösterilmiştir.

Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti’ni anlatan detaylı bir çalışma olduğu için hacimli, anlatımı yalın ve anlaşılır bir eserdir. Eser içerisinde en dikkat çekici nokta Türkmenlerin bağımsızlık için verdiği mücadeledir. Her ne kadar başka bir devletin hâkimiyeti altında olsalar da Türkmenler, bağımsız bir millet ve devlet olmak için yıllarca mücadele vermişlerdir. Buna ilaveten bölüm sonunda yer alan anlaşmaların ve protokollerin önce İngilizce metinlerinin daha sonra Türkçe metinlerinin verilmesi eserin büyük bir titizlikle yazıldığına göstergesidir.

Prof. Dr. Mehmet Saray’ın hazırladığı *Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi* adlı eser, Türk dünyasının fikrî birikimine katkı sağlayan alanında öncü, özgün ve önemli bir eserdir.

Kaynakça

Saray, M. (2022). *Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi* (1 b.). İstanbul: Kesit Yayınları.